

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΟΝΗΣ
ΜΕΤΟΧΙΟΥ ΤΗΣ Μ. ΛΑΥΡΑΣ ΕΝ ΚΥΔΩΝΙΑ
(1659)

Ἐξω τῶν Χανίων καὶ εἰς τὴν πεδιάδα αὐτῶν τὴν πλήρη ἔλαιῶνων, πρὸς τὸ χωρίον Μουρνιές, ὑπάρχει καὶ σήμερον ἡ «Ἁγία Μονὴ» τὸ μετόχιον τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κρητικῆς μονῆς (καθὸ κτισθείσης ἐκ τῶν κατὰ τὸ 961 μ. Χ. ὑπὸ Νικηφόρου Φωκᾶ θησαυρισθέντων ἐξ αὐτῆς λαφύρων) τῆς Μεγίστης Λαύρας. Εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ μετοχίου τούτου ἀναφέρονται τὰ περαιτέρω δημοσιευόμενα δύο ἔγγραφα, ἧτοι βεβαιωτήριον τοῦ οἴκουμ. πατριάρχου Παρθενίου Δ' τοῦ Μογιλάλου (1-5-1657—Ἰούνιος 1662)¹ καὶ σημείωμα περὶ τῶν τυχῶν τοῦ καταπατηθέντος τούτου καθιδρύματος². Τὰ δύο ταῦτα ἔγγραφα δημοσιεύω ὡς λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας τῆς Κρήτης διαρκοῦντος τοῦ Ἐνετοτουρκικοῦ πολέμου 1645—1669. Ὅτι γνωρίζομεν σχετικὸν μὲ τὴν περίοδον ταύτην ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν δρασίαν τοῦ Κρητὸς μητροπολίτου Νεοφύτου Πατελλάρου, πρώτου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης μετὰ τὴν ἄλωσιν³, νῦν ὅμως ἔχομεν εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυδωνίας μονῶν καὶ μετοχιῶν καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ σημειώματος (2) ἀναγομένας εἰς τοὺς ἀμέσως πρὸ τῆς καταλήψεως τῶν Χανίων (1645) χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας, καθ' οὓς καὶ ἐκτίζοντο αἱ μοναὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος τῶν Τζανκαρόλων καὶ Μουρτάρων καὶ τῆς Θεοτόκου τοῦ Γδερνέττου εἰς τὸ Ἀκρωτήρι. Ἐν ἀρχῇ τοῦ σημειώματος τούτου ἀναγινώσκειται «ἐπεβλήθη (=ἀντεγράφη) ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ κώδικος ἡμῶν τῶ ἀπκθ' εἶπει Περὶ τῆς ἐν Κυδωνία Σταυροπηγιακῆς ἡμετέρας ἐκεῖσε Μονῆς σύντομος διάγνωσις». Καὶ ἐν τέλει ὑπάρχει ἡ σημείωσις: «Διὰ θείας εὐδοκίας καὶ ἐνεργείας ὑπὸ Διονυσίου τοῦ

¹) Πρβλ. Μ. Γ ε δ ε ῶ ν, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, ἐν Κων/λει (1885) 1890 σσ. 587-88, καὶ Μητροπολίτου Σάρδεων καὶ Πισιδίας Γ ε ρ μ α ν ο ὺ, Συμβολὴ εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς Καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς, Μέρος Πρῶτον ἐν Κων/λει 1935, σσ. 141-50. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐξαπελύθη κατὰ τὴν πρώτην πατριαρχίαν τοῦ Παρθενίου, ὁ ὁποῖος ἐπατριαρχευσεν πεντάκις (τὸ ἔσχατον 1684 - Μάρτ. 1685). Ὁ αὐτὸς πατριάρχης ἐξαπέλυσε κατὰ Ἰούλιον 1657 ἔγγραφον περὶ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει μετοχίου τῆς ἀγιορειτικῆς Μεγίστης Λαύρας. Σιγίλλιον Παρθενίου Δ' κατὰ τὴν β' πατριαρχίαν του, ἀφορῶν εἰς μονὴν Παροναξίας ἐξαπολυθὲν κατ' Ἰανουάριον 1666, ἐδημοσίευσεν ὁ Δ. Ζ α κ υ θ η ν ὄ ς, «Ἑλληνικά» 2, 1929, σσ. 164-66.

²) Γ(έροντος) Π α ν τ ε λ ε ἡ μ ο ν ο ς Λαυριώτου, Ἐπίσημα Ἐγγραφα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Λ. Λαύρας «Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη» θ', 1944-45, σσ. 45β-46β.

³) Πρβλ. Τιμόθεον Β ε ν ἑ ρ η ν, ΕΕΚΣ Α', 1938 σσ. 3-14.

προηγούμενου έκομίσθη ένθάδε ταύτη τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγία Μονῇ τὸ παρὸν ἴσον τοῦ ἡμετέρου κώδικος τῆς Μεγίστης Λαύρας, ὃς καὶ προεσιῶς χρηματίσας έν ταύτη ἔλέω ἀπείρω θεοῦ». Μολονότι δὲ τὸ σημεῖωμα ἐγράφη τὸ 1729, ὃ συντάκτης του γνωρίζει ἄριστα τὰ διατρέξαντα ἀπὸ τοῦ 1580 περίπου, καὶ πληροφορεῖ ἡμᾶς περὶ ἀγνώστων προσώπων καὶ πραγμάτων.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

1

† Παρθένιος ἔλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἱερώτατε μητροπολίτα Κρήτης, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε πάσης Εὐρώπης, έν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, χάρις εἶη σου τῇ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

Γράμμα ἀνέγνωμεν τῆς σῆς ἱερότητος, δι' οὗ ἔγνωμεν λέγοντος ὡς τὰ καλὰ νομίμως ἔκπαλαι γεγραφότα, διὰ προνομίων ὑπὸ τῶν μακαρίων καὶ ἀοιδίμων εὐσεβῶν βασιλέων, καὶ βεβαιωθέντα καὶ διὰ πατριαρχικῶν καὶ σιγιλλιωδῶν γραμμάτων ἔχουσι τὸ κῦρος καὶ βέβαιον καὶ ἀμετάθετον καὶ ἀδιάσπαστον μέχρι τερμάτων αἰῶνος. Λοιπὸν τὸ μετόχιον τῆς ἁγίας καὶ βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς μονῆς Λαύρας τῆς έν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὁρει τοῦ Ἀθωνος, τὸ έν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου Μουρνιῆς τῆς Κυδωνίας, ἐπονομαζόμενον Ἁγία Μονὴ τοῦ Σαρακηνοῦ, εἶη καὶ διαμένοι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν καὶ δεσποτείαν τῆς αὐτῆς ἁγίας μονῆς τῆς βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς Λαύρας, ἀδούλωτον, ἀδέσποτον καὶ ἀκαταπάτητον, παντελεύθερον πάσης δόσεως ἐκκλησιαστικῆς, μηδεὶς μηδὲν ὀφείλων δοῦναι μηδ' ὀβολόν, ἢ τοῦ μνημονεύειν μόνον κατὰ πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν συνέλευσιν καὶ ἱεροτελεσίαν, παρρησίᾳ ἐπ' ἐκκλησίας τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος εἰς δήλωσιν καὶ βεβαίωσιν τῆς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν ὑποταγῆς. Ἐπὶ γὰρ τῇ τούτου δηλώσει καὶ διηνεκεῖ ἀποφάσει ἐγράφη καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος βεβαιωτήριον καὶ ἀμετάθετον καὶ ἀδιάλωβητον γράμμα καὶ ἐπεδόθη τῷ καθηγουμένῳ τῆς ἁγίας βασιλικῆς, πατριαρχικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς Λαύρας τῆς έν τῷ Ἀθωνι Ὁρει. Οὕτως ἀπεφηνάμεθα. Ἄν δέ τις τῶν πάντων βουλευθεὶς τε ποιῆσαι παρ' ὃ γράφομεν, ἄρχων ἢ ἀρχόμενος, ἀφωρισμένος εἶη παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ

- 30 καὶ ἀδικαιρέτου τριάδος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυστος μετὰ θάνατον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, οἱ κόποι αὐτοῦ εἶησαν πυρίκαυστοι καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοι πώποτε, ἕως οὗ ἐμμένει τῇ ἀποφάσει τοῦ παρόντος γράμματος.
Ἐν ἔτει ,αχνθ', ἐν μηνὶ Φεβρουαρίου Ἰνδικτιῶνος ιβ'
(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ 12 ἀρχιερέων)

2

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

- Αὕτη ἡ Ἀγία Μονὴ ἡμῶν ἀμεταθέτως ὑπὸ τῆς Λαύρας ἡμῶν δεσποζομένη εἰς Κυδωνίαν τῆς Κρήτης τῶν καλουμένων Χανίων, πατρικὸς ἐτύγχανε κληρὸς ἀδελφῶν τινῶν κατὰ σάρκα Κωνσταντίνου καὶ Μάρκου τῆς αὐτῆς πόλεως Κυδωνίας, οἵτινες πρὸ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα ἐτῶν εἰς προσκύνησιν ἐλθόντες τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ἀνέθεντο ταύτην τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀγίᾳ Λαύρα οὐχ ὀλόκληρον μένιοι, διὰ τὸ καὶ ἕτερον ἔχειν ἀδελφὸν Μανόλη ἐκεῖσε, οὗ ἡ μερὶς ἔμεινε τούτῳ ἀπροσῆλωτος ἐνταῦθα. Οὐ πολὺ τὸ ἐν τῷ μέσῳ καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀπεδιώχθησαν τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν νῆσον τῆς + . . . + ἐκατοικήθησαν ἐκεῖσε ἔνθα καὶ τὸ τοῦ βίου ἐδέξαντο τέλος, καὶ τὸ γένος αὐτῶν διέμεινεν ἐν αὐτῇ. Τὴν δὲ Ἀγίαν Μονὴν ἐπεστάτουσιν τινὲς ἐντόπιοι μοναχοὶ τῆς Κυδωνίας καὶ ἡ συνοδεία τῆς Λαύρας, ἣτις ἐπορεύετο κατὰ τὸ ἔθος εἰς Κρήτην ταξιδεύειν. Ἐποιεῖτο μὲν ἐκεῖσε τὸ ἑαυτῆς κατάλυμα, πλὴν ἄνευ τινὸς προετοιμασίας ἢ κατοικίας ἰδίας ἔνδον τῆς μονῆς, ὡς ἀλλοτριῶν προστατούντων αὐτῆς μοναχῶν καὶ οὐκ ἦν ἐν χρήσει καὶ τάξει μετοχίου ὡς ἔχει τανῦν, ἕως οὗ ὁ προηγούμενος παπᾶ Ἀντώνιος ἐκ Τήνου, πορευθεὶς ἐκεῖσε καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ παπᾶ Μελχισεδὲκ τῶν Μολιμπάρων, οἵτινες ἦσαν κουρὰ τῆς ἰδίας Λαύρας καὶ ἔκτιζον εἰς τὸν κάβον Μιλέχα τὴν Ἀγίαν Τριάδα. Παρασταθεὶς ἅμα σὺν αὐτοῖς εἰς κρίσιν περὶ τῆς Ἀγίας Μονῆς ἔλαβε τελείως τὰ προαφιερωθέντα δύο μερτικὰ αὐτῆς καὶ κατεστήσατο προεσιτὸν ἐν αὐτῇ τὸν παπᾶ Μελχισεδὲκ πρὸ τριῶν ἐτῶν τοῦ πολέμου τῶν Τούρκων καὶ τῆς τελείας ἀλώσεως.
Ἀποθανὼν δὲ ὁ τρίτος ἀδελφὸς ὁ Μανόλης, κατέλιπε τὸ μερίδιον αὐτοῦ εἰς τοὺς λεγομένους Βιδάληδες, πονηροὺς ὄλως καὶ ἀχρεῖους ἀνθρώπους, ὅσον καὶ ἀφηρέθη καὶ ἐξ αὐτῶν, βία καὶ ἀποφάσει τοῦ Γενεράλε τὸ ἐναπολειφθὲν τρίτον μερτικὸν καὶ ἀποκατέστη ὅτι ἡ Ἀγία Μονὴ μετόχιον τῆς Λαύρας ἡμῶν.

Εἶτα πάλιν ἐπειδὴ ἐμελέτησαν φονεῦσαι τὸν ρηθέντα παπᾶ-
 Ἐπιφάνιον οἱ Βιδάληδες, ἐπορεύθη εἰς Βενετίαν καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ-
 σε χρόνους τρεῖς, ἐκδεχόμενος καὶ προκαλῶν εἰς κρίσιν αὐτούς.
 Καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἀπήρχοντο κριθῆναι, λαβὼν παρὰ τῆς ἀριστο-
 35 κρατίας ἀποδεικτικὰ καὶ ἐξοφλητικὰ γράμματα, ἐστράφη εἰς
 Κρήτην καὶ πόλεμος ἦν μέγας εἰς τὰ Χανιά· καὶ εἰς τὸ Μέγα
 Κάστρο ἀπελθὼν εὗρεν αὐτὸν ὁ θάνατος. Ἀποθανὼν δὲ ὁ πα-
 πᾶ Μελχισεδέκ, ἔμεινεν ἡ Ἁγία Μονὴ εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ
 Σκανδάλη Μιχελῆ, ὅστις ἔγραφε συνεχῶς εἰς Λαύραν ἀποστεῖ-
 40 λαι προεσιῶτα ἐν αὐτῇ. Καὶ ἐπέμφθησαν ὁ παπᾶ Μισαήλ, ὁ
 παπᾶ Νικηφόρος, παπᾶ Ἰωακείμ καὶ ὁ γέρον Ἀθανάσιος καὶ
 ἔστρεψαν ὁμοῦ ὅλοι ἄπρακτοι.

Εἰς δὲ τοὺς χιλίους ἑξακοσίους ἑβδομήντα πέντε ἀπὸ Χρι-
 στοῦ, ἀπῆλθεν ὁ Πελοποννήσιος παπᾶ Διονύσιος καὶ εὗρεν ἐν
 45 αὐτῇ πάμπολλα σκάνδαλα ἐξ αἰτίας τῶν ἀγιοτριαδιτῶν, οἵτινες
 μετὰ παραδρομὴν χρόνων ἐξελθόντες ἀπὸ Κυδωνίας εἰς Κων-
 σταντινούπολιν, ἔλαβον αὐτὴν παντελῶς εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐπικρά-
 τειαν καὶ εἶχον αὐτὴν χρόνους πάλιν ἕξ. Καὶ τότε πεμφθεὶς ὁ
 προηγούμενος παπᾶ Μητροφάνης ἐκ νήσου Πάρου καὶ γεννη-
 50 θέντων κρίσεων καὶ ἐξόδων ἕως χιλιάδων τεσσάρων ἀργυρίων
 πρὸς τὰ ἔξω σκορπισθέντων, ἐξέβαλεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ιερωτοῦ
 τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἐχώρισεν αὐτὴν ὀλοτελῶς ἀπ' αὐτῆς καὶ
 ἀπὸ τότε παρέμεινε κτῆμα καὶ μετόχιον τῆς Λαύρας ἀναφαίρε-
 τον εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ ἡ τῶν Μουρτάρων μονὴ κατέστη ἀμέ-
 55 τοχος εἰς τοὺς διηνεκεῖς χρόνους, βοηθήσας καὶ συμμοχθήσας
 ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ ρηθεὶς παπᾶ Διονύσιος ὁ προηγούμενος, καὶ
 ἀλληλοδιαδόχως ἀπήρχοντο οἱ τῆς Λαύρας προεσιῶτες ἕκτοτε
 μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ αὐτῇ Ἁγίᾳ Μονῇ καὶ ψάλλουσιν ἐν αὐτῇ
 60 ποιοῦντες τὴν κατοίκησιν αὐτῶν ἐκεῖσε καὶ χρῶνται αὐτῇ ἱερῶ
 μετοχίῳ.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Στίχος 20. Οἱ ἄλλως ἄγνωστοί μοι Μολιμπάροι συνειργάζοντο βεβαίως
 μετὰ τῶν ἀδελφῶν Τζανκαρόλων οἰκοδομοῦντων εἰς Κάβο Μελέχα τὴν ἁγίαν
 Τριάδα, περὶ ἧς πρβλ. ὅσα ὑπ' ἐμοῦ ἐγράφησαν ΕΕΒΣ Θ', 1932, σ. 296 (καὶ
 τὰς ἐπιγραφὰς αὐτόθι σ. 306, τὸ χρονικὸν τῆς μονῆς αὐτόθι σσ. 327-33).

Στίχος 27. Βιδάληδες οἱ ἀνήκοντες εἰς ἑλληνικὸν κλάδον τῆς οἰκογενεί-
 ας Vitali.

Στίχος 37. Ἐπομένως εἰς Χανιά ἦλθε τὸ θέρος τοῦ 1645, ὅτε ἀκόμη εἰς
 τὸν Χάνδακα ἦτο ἡσυχία.

Στίχος 39. Καὶ τὸ ἐπώνυμον Σκανδάλης καὶ τύπος τοῦ ὀνόματος
 Μιχελῆς καὶ σήμερα συνηθέστατα εἰς τὸν νομὸν Χανίων.

Στίχος 43. Ἦδη τὸ 1675, ἕξ ἔτη μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου, ἡ Ἱ. Μ. τῆς Ἁγίας Τριάδος ἦτο τόσον ἰσχυρά, ὥστε νὰ στέλλῃ ἀντιπροσώπους τῆς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων/λεως καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὰ ζητήματά τῆς.

Στίχος 51. «Πρὸς τὰ ἔξω σκορπισθέντων», δηλονότι πρὸς τοὺς ἀρμοδίους (πατριαρχικούς;) καὶ δὴ Τούρκους!

Αὐτόθι. τεφτερίου. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐκράτει βεβαίως βιβλίον ὅπου ἀνεγράφε τὴν κατάστασιν τῶν μονῶν καὶ ποῦ ὑπήγοντο αὗται.

Στίχος 54. Μουρτάρου εἶναι οἱ ἄρχοντες οἱ παραχωρήσαντες τὸν χῶρον ἐφ' οὗ ἔκτισαν οἱ Τζανκαρόλοι. Ὡς ἐκ τούτου εἰς παλαιὰ ἔγγραφα (καὶ σφραγίδας) ἡ Μονὴ Ἁγίας Τριάδος λέγεται καὶ «τῶν Μουρτάρων». Περὶ τῶν Μουρτάρων τὸ χρονικὸν τῆς Μονῆς (ΕΕΒΣ Θ', 1932, σ. 333.)

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ ΠΕΡΙ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΠΗΓΑ

Εἰς ὅσα γράφων ἐν Χανίοις τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, μακρὰν βιβλιοθηκῶν, ἐθησαύρισα περὶ τῶν δημοσιευθέντων περὶ Μελετίου Πηγᾶ καὶ τῶν περὶ τοῦ κλεινοῦ πατριάρχου γραφέντων καὶ τῆς Ἱ. Μονῆς Γδερνέττου («Κρητικὰ Χρονικὰ» Ε', 1951, σσ. 263 - 74) προσθετέα σήμερον καὶ τὰ κάτωθι:

1) Βιβλιογραφία τις περὶ τοῦ πατριάρχου συνεκεντρώθη ὑπὸ τοῦ Μητροπ. Σάρδεων καὶ Πισιδίας Γερμανοῦ, Συμβολὴ εἰς τοὺς πατριαρχικούς καταλόγους Κων/λεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς, Μέρος Πρῶτον (1454 - 1701), ἐν Κων/λει 1935, γράφοντος ἐν σσ. 79 - 84 περὶ τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ἐν ὑποσημειώσει τῆς σ. 84.

2) Ὁ Charles Astruc, Théophile d' Alexandrie et les manuscrits de la correspondance de Mélétius Pigas «Scriptorium» I, 1946-1947, σσ. 162-4 (Bruxelles), ἐλέγχει παρανόησιν τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρεια 1935, σσ. 796-802, ἐν σ. 802 περὶ τοῦ Θεοφίλου ὅτι «φιλόμουσος δ' ὢν ἠσχολεῖτο περὶ τὰς ἀντιγραφὰς χειρογράφων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πάτμου. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀντέγραψε (δῆθεν) συλλογὴν ἐπιστολῶν Μελετίου Πηγᾶ, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, διασώσας αὐτάς». Ἀποδεικνύει δ' ὅτι ὁ Paris. Suppl. Graec. 1040 δὲν εἶναι ἀντιγεγραμμένος διὰ χειρὸς τοῦ Λιβύης (καὶ εἶτα Ἀλεξανδρείας) Θεοφίλου τῷ 1801, ὡς εἶχεν ὑποθέσει ὁ Omont, καταγράψας τὸ ἐπιστολάριον τοῦτο τοῦ Μ. Πηγᾶ.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπενθυμίζομεν ὅτι ὁ Ἰωάννης Σακελίων, Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθήνησιν 1890, σ. 178, καταγράφων τὸν κώδικα 396 ἐξ οὗ καὶ ἡμεῖς ἐξεδώσαμεν τὰς ἐπιστολάς πρὸς